

VÄSTERBOTTEN – EN STARK REGION I EUROPA

ANALYS

FÖRORD

Som ett led i det regionala utvecklingsarbetets kontinuerliga lärande genomförs under år 2010 en översyn av Västerbottens regionala utvecklingsprogram för perioden 2007-2013.

Syftet med revideringen är att justera och tydliggöra nuvarande prioriteringar i regionens strategiska utvecklingsarbete.

Region Västerbotten som ansvarig för samordningen av det regionala utvecklingsprogrammet, har som en del i revideringen bjudit in ett stort antal offentliga aktörer från lokal och regional nivå, universitet, näringslivsorganisationer, arbetsmarknadens parter samt ideella organisationer till diskussion om prioriterade insatser i länet.

Översynen innefattar också en uppföljning av de insatser som hitintills har bedrivits inom ramen för utpekade områden i programmet. Uppföljningen har inriktats mot att kartlägga inom vilka områden som beslutade insatser bedrivits, samt vilka parter som medverkar i de beslutade projekten.

Diskussionen med aktörer i länet, samt uppföljningen av insatser i programmet presenteras i två separata rapporter. Dessa båda rapporter, tillsammans med den analys som presenteras nedan, utgör underlag för revideringen av det regionala utvecklingsprogrammet.

Den analys som ges i nedanstående rapport, ska ses som en översiktlig beskrivning av ett antal strukturella möjligheter och utmaningar som Västerbotten står inför. Analysen hålls på en övergripande nivå och ger ingångar till fortsatta studier på ett mer detaljerat plan vad det avser regionens framtida utveckling.

Thomas Westerberg
Region Västerbotten

VÄSTERBOTTEN – EN STARK REGION I EUROPA

ANALYS

INLEDNING

Med modern teknik, öppnare gränser och höjd utbildningsnivå i stora delar av världen ökar konkurrensen mellan regioner och företag om investeringar, arbetskraft, etc. Kunskap och kompetens blir tillsammans med attraktiva boendemiljöer allt viktigare konkurrensmedel där tillgången till välutbildad och kompetent arbetskraft utgör den enskilt viktigaste resursen för en hållbar utveckling.

Västerbottens möjlighet att konkurrera med övriga Europa om befolkning, forskning och näringsliv är överlag goda. Länet erbjuder attraktiva livsmiljöer, goda kommunikationer, hög tillgänglighet till högre utbildning och forskning, en rad internationellt konkurrenskraftiga arbetsplatser samt naturtillgångar i absolut världsklass. Västerbotten inhyser en av Sveriges mest expansiva regioner – Umeåregionen – som utgör en viktig motor inte bara i länet utan också i ett nationellt perspektiv. Regionens olika delar – kustland, skogsland och fjäll – uppvisar en imponerande mångfald, något som är en styrka men som också ställer krav utifrån skiftande förutsättningar och utvecklingsbehov.

Trots den konkurrenskraftiga grund, som Västerbotten vilar på, kännetecknas stora delar av länet av demografiska och ekonomiska problem. Långa avstånd och en gles befolkningsstruktur är exempel på faktorer som ofta används för att förklara länets svaga tillväxt. Dessa geografiska karaktäristika är till stor utsträckning signifikanta orsaker, men knappast tillräckliga, för att beskriva hela utvecklingsmönstret.

Fram till början av 1960-talet fylldes Västerbotten med befolkning och arbetskraft, de långa avstånden och den glesa befolkningsstrukturen till trots. Samhällen växte upp och den offentliga servicen utvecklades i hela regionen. Skogsbruk- mineraler och

energiutvinning var ledord i den västerbottniska tillväxtmodellen.

Om perioden fram till 60-talet generellt var framgångsrik, uppvisar perioden därefter, på många håll en betydligt svagare utveckling. Stärkt konkurrens från andra länder, avseende export utav naturresurser är en bidragande orsak till stagnationen¹; en stark produktivitetsutveckling i de råvarubaserade näringarna, med minskat arbetskraftsbehov som följd är en annan anledning; en förskjutning från ett industrisamhälle till ett tjänstesamhälle utgör en tredje förklaring och en stark urbaniseringsprocess, riktat emot Sveriges och Europas storstadsregioner, en fjärde.

Utvecklingen i Västerbotten de senaste femtio åren, är resultatet av att regionens alla delar, inte ännu förmått anpassa sig fullt ut till den samhälleliga strukturomvandling, som pågått de senaste decennierna. För att vända trenden, krävs att Västerbotten ser över sin positionering i ett nationellt och europeiskt perspektiv. Framförallt gäller det att visa på hur regionen vill möta de stora internationella utmaningar, som framträder på många håll i världen. Västerbotten behöver visa omvärlden att regionen vill vara en del av lösningen då det avser svaren på frågor som rör en stärkt global konkurrenskraft för Europa, förändrade demografiska förhållanden samt tillgången på energikällor och utvecklandet av ekologiska samhällen.

Följande rapport som utgår ifrån globalisering, demografi, samt energi- och klimatfrågornas betydelse för den regionala utvecklingen, analyserar hur Västerbottens tillgångar bäst bör användas, för att nå en positiv regional och lokal utveckling i hela länet.

¹ Nils-Gustaf Lundgren et. al (2009), "Kan norra Sverige regionaliseras?", Umeå universitet

Slutsatserna från denna analys utgör rapportens huvudbudskap. Analysen förs på en övergripande nivå där de stora strukturella frågorna satts i fokus framför detaljerna. Vi tror att vi med ett sådant angreppssätt, kan stärka förståelsen kring behovet av

VÄSTERBOTTENS GLOBALA KONKURRENSKRAFT

I det närmaste all produktion av svensk järnmalm och ädelmetaller produceras i Västerbotten och Norrbotten. Samtidigt återfinns en tredjedel av landets skogsmark i de båda länen. Skogen bidrar med förnybar råvara till svensk skogsindustri och svarar samtidigt för mer än 90 procent av landets totala bioenergiproduktion. Sveriges möjligheter att leverera produkter baserat på skog och mineral till en växande internationell marknad är således starkt beroende av de tillgångar som finns i Västerbotten och i Norrbotten.²

EU:s industriella produktion är beroende av svensk råvara. Omkring 15 procent av EU:s intrahandel med papper och massa leveras från Sverige och omkring 10 procent av trävarorna. Av intrahandeln med malmer och metallskrot står Sverige för cirka 15 procent. De tillgångar som finns i norra Sverige bidrar följaktligen starkt till att minska EU:s importberoende av dessa varor. Det monetära värde som EU håller kvar inom unionen som följd av handeln med Sverige, uppgår årligen till drygt 10 miljarder euro.³

Naturresurserna i Västerbotten har stor ekonomisk betydelse för Sverige. De svarar för en mycket hög andel av Sveriges nettoexport samtidigt som de utgör en växande andel av svensk BNP. Exportvärdet av skogs- och mineralvaror uppgår till 260 miljarder kronor och motsvarar en fjärdedel av Sveriges totala exportvärde. Nettoexportvärdet av skogs- och mineralvaror uppgår till 118 miljarder kronor vilket är drygt 95 procent av Sveriges totala nettoexportvärde. Under 2000-talet har skogs- och mineralvaruexporten vuxit med mer än 50 procent, till stor

de stora drag som krävs, för att en positiv utveckling skall uppnås i regionen och att denna kunskap i sin tur kan användas för mer detaljerade analyser inom olika sakområden.

del beroende av en stark efterfrågan från de asiatiska marknaderna med Kina och Indien i spetsen.⁴

Länets möjlighet att positionera sig som konkurrenskraftig exportör av naturresurser också fortsättningsvis, kräver dock att infrastrukturen i regionen anses som stark i ett internationellt perspektiv. Inte minst är det av betydelse att kunna visa på ett regionalt infrastruktursystem som är kopplat mot de viktiga transportkorridorerna inom EU.

Vår rekommendation är att verka för en hållbar infrastruktur i såväl öst-västlig som nord-sydlig riktning som möjliggör effektiva godstransporter mellan länet och dess omvärld.

Trots en stark efterfrågan på länets naturresurser och ett signifikant ekonomiskt bidrag från Västerbotten, till såväl den nationella som europeiska nivåerna, är Västerbottens andel av Sveriges ekonomi endast 2.5 %. En nivå som länet har haft de senaste fyrtio åren. En fråga som bör ställas är därför om regionen bör använda sina tillgångar på ett annat sätt, så att naturresursernas bidrag till den regionala ekonomin ökar.

En tänkbar utgångspunkt är givetvis att använda naturtillgångarna på ett annat sätt så att det ekonomiska resultatet från naturresurserna i högre utsträckning stannar kvar i regionen. Det mest naturliga är att öka aktiviteterna kring verksamheter som har en ambition att vidareförädla de naturresurser som finns inom länet. Med en sådan strategi tar regionen vara på de komparativa fördelar som naturresurserna uppvisar i ett internationellt perspektiv, samtidigt som regionen går från att vara omvärldens råvaruproducent, till att bli producent av vidareförädlade varor med den egna regionens råvaror som bas. Genom en ökad vidareförädling av naturresur-

² Thomas Westerberg et. al. (2008), "Analys av Norrbottniska och Västerbottniska naturtillgångars betydelse för en hållbar tillväxt", WSP Analys och Strategi

³ Ibid.

⁴ Ibid.

serna i den egna regionen ökar den ekonomiska aktiviteten i länet och därigenom också den ekonomiska tillväxten.

En stärkt vidareförädling utifrån råvarorna är också en nödvändig ingrediens om regionen vill dra nytta av naturtillgångarna för att generera arbetstillfällen i länet. Skogsbruket, är ett exempel på område som traditionellt sett, varit en viktig näring för att generera arbetstillfällen men som de senaste decennierna blivit allt mer automatiserat. Den starka tillväxt som de råvaruproducerade branscherna uppvisat under senare år, har av den anledningen haft en svag koppling mot arbetskraftsefterfrågan i regionen. Samtidigt verkar regionen ha haft svårt att finna utrymme för en tydlig satsning mot den vidareförädlade tillverkningsindustrin.

Trots en stark internationell efterfrågan på råvaror för vidareförädling har närmare 70 % av länets kommuner minskat i sysselsättning inom den industriella sektorn under de senaste 20 åren och drygt därtill vad det avser de naturresursproducerande näringarna. Den enda kommun i länet där det går att spåra samband mellan en ökad efterfrågan på naturresurser och en stärkt arbetskraftsefterfrågan är i Malå kommun, där aktiviteter kring gruvbrytning och andelen sysselsatta i mineralutvinning har påverkat varandra positivt. Kopplingen mellan en stark råvaruproduktion och en växande tillverkningsindustri är däremot svår att finna även om undantag finns.

Vår rekommendation är att främja insatser som stimulerar vidareförädling av naturresurserna respektive stärker aktiviteter inom tillverkningsindustrin som har sin utvecklingskraft i de råvaruproducerade näringarna.

Vår bedömning är dock att det inte kommer att räcka med att förlita sig på naturresurserna och till dessa kopplade förädlingsindustrier, som utvecklingsmotorer i länet. Anledningen är att tjänsteproduktionen under de senaste 15 åren, varit lägre än den industriella tillväxten i länet, medan utvecklingen i storstadslänen - i vilka den ekonomiska tillväxten varit starkast, samt i Sverige som helhet - under samma period visat på en starkare tillväxt i tjänstesektorn relativt industrinäringarna.

Det är viktigt att i sammanhanget understryka att Västerbotten upplever samma omstrukturering mot en högre andel sysselsatta i tjänstenäringarna som större delen av Europa men att omvandlingstakten är långsammare i länet än på många andra håll. Sett till ett jämförande nationellt perspektiv är minskningen de senaste decennierna av andelen sysselsatta inom mineralutvinning och tillverkningsindustri kraftigare i övriga Sverige än i Västerbotten. Utvecklingen visar på att omstruktureringen, från industriell produktion till övrig produktion, av olika anledningar är långsammare i Västerbotten relativt övriga landet. Det finns sannolikt flera orsaker till detta men en anledning kan vara att även om det är svårt att finna entydiga starka positiva samband mellan den växande internationella råvaruefterfrågan under 2000-talet och länets arbetskraftsefterfrågan så kan den växande efterfrågan på naturresurser begränsat omstruktureringen mot tjänstenäringar i regionen. Ytterligare en anledning kan vara att effektiviseringen i länets industrier ännu inte genomförts fullt ut. Om så är fallet ställs ökade behov på en fortsatt rationalisering av regionens industri så att konkurrenskraften mot övriga Sverige stärks.⁵

Minskningen i andelen sysselsatta inom de agrara näringarna har varit något starkare i Västerbotten relativt riket. En förklaring kan vara en stark effektivisering av skogsbruket, som nämns ovan, samtidigt som skogsbruket är och traditionellt också varit en betydande del av länets ekonomi.

Västerbottens andel av sysselsatta i FoU och utbildning ökar, om än i något långsammare takt än riksgenomsnittet. Skillnaden i utvecklingstakt under perioden, kan förklaras av nyetablering av högskolor och universitet i många delar av landet men troligen även av en ökad efterfrågan på forskning och utveckling från större företag lokaliserade i Sveriges mellersta och sydliga delar. Oavsett orsak bör den relativt snabbare omställningstakten i riket relativt Västerbotten ses som en indikation på att Sverige i helhet knappar in på den konkurrens fördel som länet

⁵ Anna Jonsson et al, (2010), "Investeringsläget i Norrland – Industrins investeringar i norrland 1997-2007", Umeå Universitet

har haft då det avser andelen sysselsatta inom sektorn. Sett slutligen till området vård, omsorg och sociala tjänster så har andelen sysselsatta inom sektorn minskat kraftigare i riket relativt utvecklingen i Västerbotten. Anledningarna till skillnaden kan vara många. Skillnader i effektiviseringsgrad mellan länet och riket inom området, kan vara en orsak som påverkat. En annan orsak kan vara att befolkningen i Västerbotten är i genomsnitt äldre än riket generellt. Den indikationen innebär att andelen sysselsatta i offentlig sektor sannolikt också kan antas öka över tid i länet, vilket skapar ett efterfrågetryck mot sektorn vård, omsorg och sociala tjänster något som i sin tur tränger undan möjligheterna till ett stärkt arbetskraftsutbud för privata näringar.

Vår rekommendation är att stödja insatser riktade mot tjänsteproducerande företag med högt kunskapsinnehåll samt insatser för att använda det växande behovet av offentliga tjänster som en konkurrensfaktor för att attrahera företag inom dessa områden till regionen.

Det är avgörande för Västerbottens position i ett internationellt perspektiv att regionens företag producerar varor med ett högt kunskapsinnehåll. Anledningen är att en högre grad kunskap i produktionen vanligen förknippas med en högre förädlingsgrad något som i sin tur genererar högre lönesummor. En hög lönesumma ger i sin tur bättre förutsättningar för en större kapitalbildning i regionen vilket normalt sett ger möjlighet till en starkare ekonomisk tillväxt än om motsatsen gäller. Ovan visade vi att andelen sysselsatta inom FoU och utbildning har ökat i Västerbotten sedan 1990-talet men att tillväxten varit svagare än i övriga riket. Utbildningsnivån är också en variabel som varierar mycket kraftigt mellan olika delar i länet. Sett till andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning är det endast Umeå kommun som ligger över riksgenomsnittet. Samtliga övriga kommuner ligger från en enstaka procentenhet till drygt tio procentenheter lägre än den genomsnittliga andelen sysselsatta med eftergymnasial i Sverige. Hela tio kommuner i Västerbotten har en lägre andel sysselsatta med

torn FoU och utbildning.

eftergymnasial utbildning, än genomsnittet för norrlandslänen.

Vår rekommendation är att stödja insatser som höjer utbildningsnivån i regionens alla delar.

Samtidigt som den generella utbildningsnivån i länet, är av stor vikt för att skapa ett konkurrenskraftigt näringsliv och konkurrenskraftiga samhällsorganisationer, är det i ett internationellt perspektiv av betydelse att också precisera inom vilka verksamhetsområden som länet vill bygga sina "centers of expertise". I en profilering av regionala innovationsmiljöer är vår bedömning att det är viktigt att noggrant välja ut och paketera de områden som länet vill bygga sina triple-helix lösningar kring. Ett allt för stort antal innovationsmiljöer på den regionala nivån skapar sannolikt för små finansiella möjligheter, att skapa internationell konkurrenskraft inom vart och ett av de enskilda områdena. En möjlighet att växla upp de regionala aktiviteterna inom olika områden är att se den regionala verksamheten som delar i en nationell eller internationell innovationsmiljö. Men även här är det viktigt att tydligt visa på den spetskompetens som såväl universitet, näringsliv och offentliga organisationer långsiktigt vill ställa sig bakom för att relationer med organisationer i andra regioner, i såväl Sverige som internationellt ska etableras och i förekommande fall stärkas.

Vid framtagandet av det regionala utvecklingsprogrammet för perioden 2007-2013 pekades 14 områden ut som särskilt prioriterade utifrån länets forsknings- och utbildningsmiljöer samt utifrån regionens natur och kulturtillgångar. Dessa områden är fortfarande aktuella även om det finns behov av att eventuellt revidera dessa eller att tydliggöra innehållet i flera av områdena så att en positionering mot ökade samverkansformer mellan nationella och internationella aktörer kan göras.

Vår rekommendation är att i den strategiska diskussionen kring regionala utvecklingsinsatser i länet, fortsatt tydliggöra de innovativa miljöernas roll för den regionala utvecklingen. Utgångspunkten bör vara att utgå ifrån innovativa miljöer i länets näringsliv samt de starka områden som finns vid regionens forsknings och utbildningsmiljöer.

Ett ökat entreprenörskap i Västerbotten, är avgörande för att stärka den regionala kapitalbildningen, sysselsättningen och därigenom den ekonomiska aktiviteten i länet. Antalet nystartade företag per 1000 invånare är störst i Åsele, Storuman och Sorsele som samtliga har en högre etableringsgrad än riksgenomsnittets 9.7 företag per 1000 invånare. Antalet sysselsatta per nytt företag i Lycksele, Sorsele, Storuman, Norsjö respektive Vindelns kommuner är högre än den genomsnittliga nivån på 1.7 anställda per nytt företag i riket. Antalet nyföretagande i Västerbotten per år uppgår till 2 % av andelen nyföretagande i Sverige per år. Det är av betydelse att nyföretagandet ökar för att regionen skall positionera sig som en internationell tillväxtregion. För att uppnå en sådan utveckling är det viktigt att samhället visar upp ett tillåtande entreprenöriellt klimat och att offentliga aktörer finns med och stödjer företagssatsningar inriktade mot de för regionen utpekade kompetensområdena samt mot nyföretagande inom tjänsteproducerande och kreativa näringar samt företag inriktat mot vidareförädling av regionens naturresurser.

I samtal med lokala och regionala aktörer i Västerbotten under 2010⁶, framkommer turismbranschen som det enskilt mest förekommande svaret, avseende framtidsutsikter i länet. Mot bakgrund av detta är hinder och möjligheter för entreprenörer kopplade mot turismnäringen viktigt att beakta i det fortsatta utvecklingsarbetet. Detta kan i allmänhet innefatta nyföretagandet inom området men kanske framförallt en stärkt funktionell samverkan mellan turistbärande företag och destinationer i regioner

Vår rekommendation är att insatser som syftar till ett ökat entreprenörskap inom tjänstesektorn, kreativa näringarna och vidareförädling av länets naturresurser ges en särskild vikt i länets fortsatta utvecklingsarbete.

⁶ "Faktorer för regional utveckling i Västerbotten", Region Västerbotten 2010

MÄNNISKAN – VÄSTERBOTTENS VIKTIGASTE TILLGÅNG

Traditionellt sett har svaret på frågan kring vad som är Västerbottens viktigaste tillgångar, varit länets naturresurser och regionens universitet. Dessa tillgångar utgör förvisso viktiga regionala, komparativa fördelar i ett nationellt och internationellt perspektiv men vi skulle vilja lyfta upp ytterligare en faktor som vi anser att regionens möjligheter står och faller med, men som endast har haft en marginell plats i beskrivningen utav länets utveckling.

Den resurs vi vill lyfta fram som avgörande för regionens utveckling, är den befolkning, som väljer att leva och verka i Västerbotten. Det är endast utifrån de människor som är aktiva i regionen, som förmögenheter, kultur, näringsliv och skatteintäkter genereras. Och det är enbart från tillräckligt stora befolkningsvolymerna som samhälls-, kommersiell service samt rättssäkra demokratiska system ges realistisk chans att utvecklas i positiv riktning. Utifrån det faktum att en regions medborgare, utgör grunden för all annan utveckling, är det anmärkningsvärt att länet historiskt sett, arbetat så lite med gemensamma aktiviteter som syftat till att generera en positiv befolkningsutveckling.

Ett sätt att närma sig problemställningen är att fundera kring begreppet "livsmiljö" som i sig i många avseenden är ett svårt begrepp att tolka – och att fylla med ett allmänt innehåll. Definitionen av vad som är en bra livsmiljö, skiljer sig åt mellan individer, samtidigt som en bra livsmiljö också kan innebära olika saker beroende på exempelvis vilken ålder i livet som individen befinner sig i. Samtidigt är begreppet "livsmiljö" av betydelse eftersom begreppet inkluderar det paket av möjlighet som individer ställs inför vid valet av vart någonstans de fortsatt vill bo och arbeta.

Vidare är det viktigt att se till den geografi som samhället är lokaliserat till då begreppet livsmiljö diskuteras. Samhällen som ligger nära varandra har vanligen det betydligt enklare att dra nytta av varandras fördelar än i regioner där avstånden mellan orterna är stora. En kommun kan, där funktionell närhet med andra kommuner råder, specialisera sig mot t ex miljöer för att attrahera företag, industrier, handel och kunskap, medan grannsamhällena med eventuellt bättre förutsättningar till boendemiljöer och rekreation bygger sin utvecklingspotential utifrån dessa betingelser. Etablerandet av attraktiva livsmiljöer blir därför mer komplicerat då begreppet appliceras på en region med långa avstånd. Anledningen är att livsmiljön i sådana regioner måste innefatta såväl attraktiva förutsättningar för boende och fritidsaktiviteter, som möjlighet till arbete.

En indikator som speglar intresset/möjligheten av att bo och verka i ett samhälle är nettoflyttningen till orten. Positiva nettoflyttningstal visar att samhället attraherar befolkning medan negativa nettoflyttningstal indikerar det motsatta.

Under perioden 1968-1980 uppvisar nettoflyttningen till Västerbotten en positiv trend. Nettoflyttningen under perioden är positiv för män men negativ för kvinnor. Under 1980-talet är nettoflyttningen positivt för såväl män som kvinnor även om det positiva värdet för män är 1,4 gånger större än det för kvinnor. Mellan 1990-1993 uppvisar länet en stark nettoflyttning som i princip är densamma för män och kvinnor. Däremot så är nettoutflyttningen bland kvinnor omkring 8 gånger större än den för män under perioden 1994-2004. Från 2005 har in- och utflyttningen av kvinnor i princip tagit ut varandra medan nettoflyttningen av män varit klart positiv.

	1968-1980	1981-1989	1990-1993	1994-2004	2005-2009	1968-2009
Män	515	1254	2205	-108	569	4435
Kvinnor	-129	877	2155	-814	7	2096

Utifrån flyttrörelserna de senaste 40 åren och mot bakgrund av resonemanget ovan, finns anledning att anta att Västerbotten är en attraktiv region, i synnerhet för män och i allmänhet fram till mitten av 1990-talet. Därefter, under perioden 1994-2009 uppvisar regionen en betydligt svagare nettoinflyttnings. Något som framförallt syns i gruppen kvinnor, där nettoflyttmönstret mellan 1994 och 2009 är negativt. En slutsats från det presenterade mönstret är att Västerbotten från mitten av 1990-talet, fått ökad konkurrens från andra regioner, vad det avser att attrahera befolkning. I synnerhet då det avser gruppen kvinnor.

Vår rekommendation är att stödja insatser riktade mot att öka länets attraktivitet vad gäller arbets- och livsmiljöer, i synnerhet för kvinnor.

En förklaring till den positiva nettoinflyttningen till Västerbotten, kan antas vara den starka "studentinflyttningen" till länet. Detta antagande stärkts genom att studera den årliga nettoinflyttningen till Västerbotten i åldrarna 19-26 år där den genomsnittliga nettoinflyttningen under perioden 1994-2009 uppgår till drygt 300 personer per år. Under samma tidsperiod och för motsvarande åldersgrupper uppvisar övriga norrlandslän en genomsnittlig flyttrörelse, på -1 500 personer per år. Sett till åldrarna 27-35 år är Västerbotten, liksom övriga norrlandslän, en nettoutflyttningsregion. Den årliga nettoutflyttningen för åldersgruppen, från Västerbotten till övriga riket, uppgår under perioden 1994-2009 i genomsnitt till -365 personer medan motsvarande flyttrörelse från övriga norrlandslän uppgår till -125 personer.

Umeå Universitet kan sannolikt antas vara en viktig orsak till det positiva flyttningsöverskottet på regional nivå. Men sannolikt kan Umeå kommun, i kraft av norrlands största stad, också utifrån mer allmänna ordalag förklara en del utav flyttningsöverskottet till länet. Större samhällen antas nämligen pga. en bredare arbetsmarknad, bredare utbud av kultur och fritidsaktiviteter etc. antas attrahera fler människor än mindre orter där arbetsutbud, till-

gänglighet till kultur m.m. är betydligt smalare.⁷ Nettoflyttningsrörelserna mellan Umeå kommun, övriga kommuner i Västerbotten samt rörelserna mellan Umeå och Sveriges största städer bekräftar detta antagande. Sett till det genomsnittliga flyttnettot under perioden 1994-2009 har Umeå kommun attraherat befolkning från övriga kommuner i länet, i högre utsträckning än storstadskommunerna (Stockholm, Göteborg, Malmö). Samtidigt är flyttnettot mellan Umeå och gruppen storstadskommuner negativt. Umeå kommun har således en starkare attraktionskraft än storstadskommunerna i ett Västerbottensiskt perspektiv, samtidigt som storstadskommunerna attraherar mer personer från Umeå än vad Umeå attraherar från storstadslänet. Eftersom att norra Sverige liksom riket och övriga omvärlden blir alltmer urbaniserat, finns uppenbara behov av att stärka de funktionella sambanden mellan större städer i regionen, Sverige, och omvärlden, med länets mindre kommuner och samhällen. Bland annat för att bredda arbetsmarknaderna samt öka tillgängligheten till kultur- och fritidsaktiviteter i länet.

⁷ Krecberg's utredning och opinion, "Faktorer som påverkar befolkningstillväxten av unga individer i olika kommuntyper", 2009

Vår rekommendation är att stödja aktiviteter som syftar till att skapa intresse – både utifrån ett arbetsmarknads- perspektiv som ifråga om attraktiva boendemiljöer – i länet också efter avslutad utbildning vid universitet. Dessa aktiviteter bör vara av sådant slag att de går att anpassa för att skapa attraktionskraft i hela länet.

Födelseöverskottet utgör skillnaden mellan antalet födda och antalet avlidna. Födelseöverskottet påverkas av den åldersmässiga strukturen i samhället. Många personer i fertil ålder ger vanligen upphov till fler födlsor som i sin tur påverkar födelseöverskottet positivt. En stor andel personer i högre åldrar, påverkar på liknande sätt antalet avlidna positivt och antalet födlsor negativt vilket i sin tur sammantaget bidrar till ett negativt födelseöverskott.

Det genomsnittliga årliga födelseöverskottet i Västerbotten under perioden 1974-2009 var 340 personer. Under perioden 1974-1993 var födelseöverskottet omkring 560 personer för att under perioden 1994-2009 minska till knappt 70 personer. Det genomsnittliga födelseöverskottet för riket har legat konstant kring 192 000 personer för såväl perioden 1974-2009 som perioderna 1974-1993 och 1994-2009. Den förändring som sker i Västerbotten avseende nettoflyttning sedan mitten av 1990-talet återspeglas således också i en påtaglig förändring avseende länets födelsenetto.

Sett till de två befolkningsmässigt största kommunerna i Västerbotten – Umeå (50 %) och Skellefteå (25 %) – står dessa kommuner tillsammans för omkring 70 procent av alla födlsor i länet sedan mitten av 1990-talet. Inkluderas också länets tredje befolkningsmässigt största kommun - Lycksele (5 %) – så blir resultatet att dessa tre kommuner har stått för 80 procent av samtliga födlsor i länet under de senaste 15 åren. Detta implicerar i sin tur att länets övriga 12 kommuner endast bidrar med emellan 1 % till 3 % av födsetillskottet till Västerbotten.

Samtidigt står Umeå (28 %), Skellefteå (31 %) och Lycksele (6 %) kommuner enbart för 65 procent av andelen avlidna i Västerbotten, medan andelen avlidna i övriga kommuner uppgår till mellan 2 % och 4 % av antalet avlidna i länet. Umeå utmärker sig genom att kommunen står för hälften av antalet födda i Västerbotten men enbart en fjärdedel av antalet avlidna. Fördelningen kan antas spegla en regional demografisk obalans, där Umeå med sin relativt yngre befolkning förmår upprätthålla positi-

va nettofödelsetal medan övriga kommuner pga. en äldre åldersstruktur inte gör det.

Sammantaget pekar nettoflyttningstalen och födelsenettet på ett tydligt behov av en gemensam regional kraftsamling för att möta den negativa befolkningsutvecklingen som råder bland flertalet kommuner i Västerbotten. Om inget görs nu kommer den negativa utvecklingen att fortsätta med alltifrån -0.5 % i Skellefteås funktionella analysområde till -2.1 procent i Doroteas funktionella analysområde under de kommande 20 åren. Umeåregionen är det enda funktionella analysområde i regionen, som med sina 0.6 % visar på en årlig positiv utveckling fram till 2030. Samtidigt skall det noteras att Umeåregionen som sedan mitten av 1990-talet varit den enda växande regionen i norra Sverige under kommande period antas få konkurrens från en positiv befolkningsutveckling i såväl Luleåregionen som i Sundsvall- och Östersundsregionerna.⁸

Vår rekommendation är att stödja insatser som leder till funktionella samarbeten mellan länets kommuner och mellan aktörer inom samtliga områden. Av särskild vikt är det att skapa starkare samverkan mellan aktiviteter som genereras i Umeå och länets alla delar samt att skapa stärkt tillgänglighet till arbete, utbildning och fritids- och kulturaktiviteter.

⁸ Christer Anderstig et. al., "Norra Sverige – två framtidsbilder, 2030", WSP Analys och Strategi, 2009

MILJÖ- OCH KLIMAT – REGIONENS BIDRAG TILL BEHOVET AV EN GLOBAL OMSTÄLLNING

Västerbotten står precis som resten av världen inför förändrade klimatförhållanden. I norra Sverige väntas temperaturen bli cirka 2-3 grader varmare till år 2050. Snötäckets varaktighet och tjocklek väntas minska samtidigt som klimatet blir blötare och blåsigare. Effekterna av klimatförändringen leder troligen också till vissa positiva effekter för regionen så som en ökad skogstillväxt, ökad vattentillrinning och längre odlingsåsonger. Detta skall dock beaktas i förhållande till de negativa effekter som genereras parallellt inom andra sektorer så som ett ökat behov av bekämpningsmedel, översvämningar och sämre vattenkvalitet. Oavsett den totala ekonomiska effekten av ett förändrat klimat ställer detta krav på anpassning och förberedelser inom alla delar av samhället.⁹

Vår rekommendation är att stödja sådan verksamhet som stärker länets aktörer i arbetet med klimatomställningen

Västerbotten är ett geografiskt stort län med många unika naturmiljöer. De flesta av länets miljömål anses möjliga att nå, även om utgången i många fall är osäker. Samtidigt har koldioxidutsläppen i länet ökat de senaste åren och förlusten av biologisk mångfald fortsätter. Länet delar även de många utmaningarna med att minska miljöförstörelsen i Östersjön med de länder som delar dess kust. För Västerbottens egen del är det i första hand utsläpp från transportsektorn och industrin samt historiska utsläpp av miljögifter som orsakar den negativa miljöpåverkan i länet, men påverkan kommer även från hushållens konsumtion och produktionen av energi samt brytning av råvaror. Industrin utgör den överlagset största konsumenten av energi både direkt via produktion, men även indirekt genom behovet av transporter. En ökad andel förnybar energi kombinerat med energieffektiviseringar och miljö-

vänligare transporter utgör därför viktiga faktorer för att minska länets miljöpåverkan.¹⁰

Vår rekommendation är att länet verkar för att transporter av gods och personer sker energieffektivt och att infrastrukturen i länet i möjligaste mån kopplas mot strategiska stråk.

Västerbotten har både den kunskap och de resurser som behövs för att skapa ett miljömässigt hållbart samhälle. Exempelvis är flera stora vindkraftsanläggningar under uppbyggnad eller planeras i länet. Länets universitet i samarbete med de övriga universiteten i norrland besitter en unik kunskap om hållbar utveckling som innefattar alla aspekter av området. Testning och produktion av framtidens energikällor så som de olika generationerna biobränslen bedrivs redan idag på många håll inom länet. Länet har således en stor potential att inte bara bidra med kunskap inom området utan att även öka exporten och produktionen av förnybar energi. Den höga kunskapsnivån och närheten till många av insatsvarorna gör också förutsättningarna goda för ett utvecklat företagande inom *Clean Tech*, det vill säga affärsmässiga lösningar på globala miljöutmaningar. Många av de resurser som lyfts fram som allt viktigare för ett hållbart samhälle, så som närproducerade livsmedel, bioenergi och naturvärden finns i glesbefolkade områden. Landsbygden kan således spela en framträdande roll i regionernas arbete för att skapa långsiktig samhällelig hållbarhet.

För att kunna förverkliga den potential som finns i att förena miljömässig hänsyn och företagande genom eko-effektivisering behövs sannolikt att länet kraftsamlar gemensamt. Av särskild vikt är att identifiera och stödja aktiviteter eller insatser som knyter produktion och forskning av framtidens energier och tekniker till länet. Utbyggnaden av vattenkraften och träproduktionen under tidigare decennier har visat att en god tillgång på råvaror inte nödvändigtvis innebär att värden och vidareförädling skapas på

⁹ Marie Blomé (2010) "Förutsättningar för regionens utveckling". Region Västerbotten

¹⁰ ibid.

orten. Västerbotten bör finna arbetssätt för att kunna tillvarata den potential som länet har att utgöra en drivande kraft i den globala omställningen till ett

resurssnålt, energieffektivt och kretsloppsanpassat samhälle.

Vår rekommendation är att stödja utvecklingsinsatser som stärker eko-effektiva lösningar på lokal och regional nivå. Vi rekommenderar vidare att produktionen från hållbara energikällor i länet tas tillvara som en konkurrensfaktor för företag som etablerar sig i regionen. Aktiviteter som stärker miljödrivna företag bör prioriteras och riktas mot såväl nyföretagande inom Clean Tech som mot att stärka befintliga företags miljömässiga konkurrenskraft.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Västerbotten är en internationellt konkurrenskraftig region. Inte minst är länet stark då det avser att bidra med råvaror till vidareförädling åt den nationella och internationella industrin. Vi bedömer att länets naturresurser, också fortsättningsvis kommer att vara en komparativ fördel i ett internationellt perspektiv men att det krävs utvecklade infrastruktursystem i såväl nord-sydlig som öst-västlig riktning för att konkurrenskraften mot andra regioner i omvärlden också fortsättningsvis ska förbli stark.

Även om naturresurserna i Västerbotten utgör en styrka i ett globalt hänseende är det viktigt att synen på hur vi använder vårt naturkapital i den egna regionen ses över. En tonvikt på råvaruexport medför låga regionala förädlingsvärden vilket innebär att länets naturresurser i störst utsträckning, genererar förmögenheter i övriga Sverige och i omvärlden medan möjligheterna till växande förmögenheter i Västerbotten blir begränsade. För att öka den ekonomiska aktiviteten i Västerbotten behövs en gemensam syn, att vilja, öka förmögenhetsbildningen i länet genom nya sätt att se på våra naturresurser.

Genom insatser som stimulerar vidareförädling utav naturtillgångarna respektive stödjer aktiviteter inom tillverkningssektorn som har sin utvecklingskraft utifrån regionens naturresurser skapas en starkt ekonomisk aktivitet på lokal och regional nivå. Vidare är det en förutsättning om regionen ska positionera sig som en attraktiv region, för såväl boende som näringsliv, att de vidareförädlade företagen som stöds inom ramen för det regionala utvecklingsarbetet kännetecknas av ett högt kunskapsinnehåll i sin produktion. För att säkerställa förutsättningarna

för en industri med en växande kunskapsproduktion är det därför av vikt att frågan om utbildningsnivån i Västerbotten ges en framskjuten roll i det regionala utvecklingsarbetet. Det räcker inte med att endast en av femton kommuner i länet, har en högre utbildningsnivå än riket och är konkurrenskraftig med de starkast växande städerna i Sverige. Om ambitionen är att hela regionen ska vara intressant, för internationella aktörer, krävs insatser så att utbildningsnivåerna på en majoritet av arbetsmarknaderna i länet ökar.

Parallellt med att kunskapsnivån ökar i den industriella produktionen har den globala trenden under senare tid också riktats mot en högre andel tjänsteproducerande näringar. Västerbotten måste för att positionera sig som en konkurrenskraftig region i Europa, följa de internationella strukturomvändningar som sker av näringslivet. Vi anser därför att det finns behov av ökade insatser riktade mot tjänsteproducerande företag i regionen så att tillväxten inom tjänstesektorn utvecklas lika starkt som övriga Sverige i allmänhet och storstads länen i synnerhet. En näring vi vill lyfta i sammanhanget är turismen, som förutom dess vidareförädling av länets naturresurser på nya sätt, också bidrar till att stärka tjänstenäringens andel av regionens ekonomi.

Västerbotten är till ytan ett stort län, men befolkningsmässigt en liten region i ett internationellt perspektiv. Av den anledningen är det viktigt att kraftsamla kring sådana innovativa miljöer som har möjlighet att konkurrera på en global arena. Vi ser ett behov av att i den strategiska diskussionen kring regionala utvecklingsinsatser i länet, tydliggöra innehållet i de kompetensområden som finns knutet

till länets natur- och kulturtillgångar. Vi ser vidare ett behov av att säkerställa att de kompetensområden som anges kring länets forsknings- och utbildningsmiljöer ges en prioriterande ställning vid beslut om utvecklandet av innovativa miljöer i regionen.

Länets välfärd kan i monetära termer hänvisas till den ekonomiska aktivitet som finns representerad i regionen. Företagande i allmänhet och nyföretagande i synnerhet bör av denna anledning prioriteras i det regionala utvecklingsarbetet. Länet bör generellt sett inta ett brett förhållningssätt vad det avser att stimulera entreprenörskapet i regionen. Det bör vara av särskilt stor vikt att de naturresursproducerande näringarna och större industrierna i länet används som motorer för underleverantörer i den egna regionen. Detta är ett viktigt bidrag i att stärka spridningseffekterna från den internationellt konkurrenskraftiga råvaruproduktionen. Därutöver ser vi det som angeläget att stödja ett ökat entreprenörskap inom i synnerhet tjänstesektorn och vidareförädling av länets naturresurser.

Den största övergripande utmaningen för Västerbotten är den demografiska utvecklingen. Här krävs gemensamma krafttag för att möjliggöra fortsatt livskraft i hela regionen. Vår bedömning är att befolkningsvolymen i flertalet kommuner närmar sig så pass kritiska nivåer att riktade, enskilda utvecklingsinsatser mot sådana kommuner, knappast kan förväntas vara effektfulla. Vi förordar därför en stärkt funktionell ansats, där samverkan kring utvecklingsfrågor mellan kommuner, kommungrupper, mindre kommuner och länets städer sätts i fokus.

Genomstärkt funktionalitet som bl. a. har sin bas i en välutbyggd fysisk infrastruktur och IKT-tjänster skapas dels en ökad möjlighet för samverkan mellan kommuner inom en rad samhällsrelaterade frågor. M Stärkta funktionella lösningar skapar också möjlighet att utveckla tjänstenärings i samhällen där antalet kunder är begränsat, pga. kommunens befolkningsmässiga storlek.

Vi ser det som nödvändigt att länet tar ett samlat grepp kring nettoutflyttningsrörelserna i regionen och börjar arbeta för att stärka Västerbottens varumär-

ke. Västerbotten profilerar sig ofta som en region med fantastiska livsmiljöer. Trots det är den samlade nettoutflyttningen från länet negativ under de senaste 15 åren. Utan Umeå kommun så hade utvecklingen varit än mer dramatisk. Frågan som på allvar måste ställas är huruvida regionens livsmiljöer verkligen är så konkurrenskraftig som vi föreställer oss. Eller om det i själva verket är så, att de stora städernas attraktivitet lockar än mer än glesbygdens miljöer. Svaret är inte enkelt, i synnerhet då migrationen från vissa delar från Europa till vissa kommuner i Västerbotten under senare år varit växande. Kanske är det så att landsbygdsidealet är på väg att utkonkurrera de urbana miljöerna i ett europeiskt perspektiv. Ifall det är på det viset är det av vikt att skapa en sammanhållen strategi för en aktiv inflyttarpolitik som tydligt paketerar fördelarna med regionens arbetsliv och livsmiljöer i synnerhet mot gruppen kvinnor där nettoutflyttningstalen är som störst. Ifall istället urbaniseringen fortsätter i samma takt som sedan 1990-talets början blir problembilden än mer bekymmersam och behovet av ett stärkt funktionellt samarbete mellan just urbana och rurala områden prioriterat.

Västerbotten påverkas liksom övriga omvärlden av miljö- och klimatrelaterade förändringar. Det är viktigt att regionen ökar sin beredskap kring dessa frågor och möjliggör för kommuner och aktörer i kommunerna att på ett effektivt sätt möta klimatomställningen. Insatser inom ramen för det regionala utvecklingsarbetet som tydligt visar på det miljöfrämjande med aktiviteten, bör prioriteras framför insatser där en sådan koppling saknas.

Effektiva transporter av gods och personer är en förutsättning för en stark region. I ett län som Västerbotten är behovet av långa transporter av betydelse för såväl näringsliv som befolkning. Samtidigt så är det transporterna som tillsammans med industrin orsakar de största miljöproblemen i länet. Vi tror att det är av betydelse för såväl miljö som den internationella konkurrenskraften på sikt, att länet verkar för att transporter av gods och personer sker energieffektivt och att infrastrukturen i länet i möjligaste mån kopplas mot EU:s system av gröna korridorer

Utvecklingsinsatser som stärker eko-effektiva lösningar på lokal och regional nivå är en förutsättning för att möta klimatförändringen. Regionen har goda förutsättningar, att ytterligare stärka sin position, som en viktig bidragsgivare till de nationella och internationella nivåernas behov av energi producerat från förnyelsebara energikällor. Faran som vi ser det, är att exporten av energi från regionen, i förlängningen får avklingande resultat på arbetsmarknad och ekonomisk aktivitet på samma sätt som exporten av övriga naturresurser har idag. Vår rekommendation är därför att positionera energiproduktionen från våra hållbara energikällor i regionen som en konkurrensfördel för att attrahera energiintensiva näringar till länet, istället för att exportera regionens energitillgångar till andra områden där arbetstillfällen och företag genereras. Aktörer i Västerbotten bör vidare i större utsträckning uppmärksammas på de möjligheter som regionens förnyelsebara energikällor tillsammans med forskningen vid länets universitet kan göra för att utveckla företagande inom *Clean Tech* området.

Vår bedömning är att företag som ligger i framkant då det gäller att presentera affärsmässiga lösningar på globala miljöutmaningar kommer att ha en konkurrensfördel. Aktiviteter som stärker miljödrivna företag bör därför ges en framskjuten roll i det regionala utvecklingsarbetet där insatser riktas mot såväl nyföretagande inom *Clean Tech* som mot att stärka befintliga företags miljömässiga konkurrenskraft i allmänhet.